

SPECIALIZARE ȘI INDIVIDUARE

Autor: Ștefan Capmare | 2 august 2023

a. Specializare și libertate

„Omul modern” este asaltat de problema specializării de la o vârstă foarte fragedă. Tu ce vrei să te faci când crești mare? Ce planuri ai pe viitor? Cum te vezi peste 10 ani? Cu ce te ocupi? Acesta e arsenalul de întrebări care se inserează, uneori violent și insidios, alteori pur și simplu curios, în prezentul unei conștiințe obligate astfel la descrierea (și declarația expresă a) unui proiect de aparentă individuare. Răspunsul la aceste interogații forțează o evaluare și o atribuire a resurselor. Subiectul trebuie să afle rapid răspunsul la două întrebări: „cine sunt?” (evaluarea) și „ce vreau să fiu?” (atribuirea). Problema poate fi pusă, deci, în termeni ontologici. Întrebarea constrânge gândirea la o restricție a potențialului, la o planificare a virtualității, deci la o reducere numerică a posibilităților prin modelarea unui traseu în care acțiunile sunt înlănțuite în secvențe de interacțiuni cu realitatea exterioară. Cele două întrebări pot fi remodelate cu ajutorul limbajului acțiunii, potențialului și al voinței: „cine sunt?” poate fi la fel de bine „ce pot să fac?”, iar „ce vreau să fiu?” poate fi „ce vreau să fac?”. Specializarea restricționează ființa tocmai fiindcă îi restricționează planul de acțiune. În orice caz, acțiunea presupune (deci necesită) o formă de selecție, fiindcă în absența unui vector care să determine natura și scopul unei „comunicări” cu realitatea, acțiunea este imposibilă. În lipsa specializării, dorința devine libido gol și colapsează subiectul în bulimie dezorientată sau îl paralizează în inacțiune, cauzată de hipertrofia opțiunii.

Specializarea, de cele mai multe ori corelată cu o funcție socială și cu o poziție într-o ierarhie valorică, presupune, deci, o serie de negocieri între subiect și realitățile exterioare. Negocierile funcționează prin eforturi și tactici variabile calitativ, dar păstrează în substrat aceeași miză: obținerea funcției X din arealul social Y care promite beneficiile Z. Prin specializare, subiectul scotează legitimarea unui anumit atribut, a unui determinant social care să rezolve anxietatea produsă de întrebarea plantată încă din copilărie: acum știu ce sunt, fiindcă sunt inginer, sunt doctor, sunt avocat, sunt profesor etc. Determinația care se adaugă astfel ființării este bilaterală. Nu doar titlul determină subiectul, ci și subiectul determină, prin titlul obținut, realitatea în care el activează. Specializarea este, deci, compromisul subiectului cu lumea: el cedează

potențial, iar lumea îl recompensează prin faptul că îi tolerează acțiunea, acum autorizată de succesul negocierii.

Paradoxul specializării arată, astfel, în felul următor:

1. lipsa specializării nu este o opțiune, fiindcă acțiunea este incompatibilă cu absența specificității, prin urmare nu suntem liberi să nu ne specializăm.
2. specializarea este o opțiune, fiindcă suntem liberi să calificăm restricția de potențial în funcție de rezultatul autoexaminării.

Specializarea comportă, astfel, două patologii opozitive: cine nu se specializează suferă angoasa nedeterminării, iar cine se specializează suferă nevroza limitării de către o opțiune făcută de un sine trecut. Libertatea e restricționată în plus și de limitările inerente subiectului (factorul potențialului intern) și de posibilitățile numărabile, deci finite, de specializare (factorul potențialului extern). În acest climat, opțiunea echivalează cu libertatea: suntem obligați să alegem.

b. Specialistul

Angoasa cartografiată mai sus se desfășoară, de cele mai multe ori, în inconștient, fiind dominată de paradoxul libertate-necesitate. Omisiunea ei din conștient e refularea, spre supraviețuire, a unei realități a cărei natură imposibilă ar sfâșia conștiința și damna-o la nefericire. Alegerea, prin urmare, este la rândul ei inconștientă. Ea presupune răspunsul la un dat socio-economic. Diviziunea muncii, dată ca imperativ, obligă subiectul la un efort similar de analiză, deci de des-facere în observație, a acelor abilități compatibile cu cererea și oferta disponibile în forul public. Subiectul selectează, astfel, o funcție care leagă mulțimea aptitudinilor cu mulțimea posibilității capitalizării lor, după reguli a căror complexitate variază după cardinalul celor două mulțimi.

O astfel de alegere presupune, deci, gruparea și ierarhizarea unui anumit număr de abilități transparente în intuiția subiectului și orientarea lor către punctul fix al specializării. Astfel, abilitățile lăsate pe din afară sunt obliterate de urgența dezvoltării și exploatării celor selectate drept cele mai utile în urmărirea scopului fixat. Viziunea despre lume a celui implicat în colecția și manevrarea planului este, de fapt, teritoriul conflictului dintre posibilitatea internă și necesitatea adaptării. Viziunea specialistului, prin urmare, suferă alterări adaptogene care îl fac liber în domeniul în care deține autoritate, dar îl incapacitează prin faptul că îi neagă competența exprimării într-un domeniu căruia nu îi aparține.

Specialistul nu doar că e incompetent în afara specializării lui. El pierde tot timpul ceva din vedere, fiindcă specializarea pretinde colectarea realităților lui mentale într-un

spațiu conceptual despre care poate să vorbească cu sens. În măsura în care înțelegerea este transparentă conceptului în subiect, se poate spune că specialistul are acces privilegiat la un set de concepte care i se supun. Conceptele pe care el le modelează astfel sunt și conceptele care îl modelează. Problema priorității aici nu interesează: e indiferent dacă specialistul alege domeniul sau dacă domeniul îl alege pe el, nu contează cine-i gazda și cine-i chiriașul. Contează doar faptul că în urma opțiunii, specialistul și specializarea formează un cuplu a cărui progenitură e un punct de vedere către lume care de cele mai multe ori, ajutat de stabilitatea determinării identității, încremenește și are pretenția totalității. Arsenalul conceptual al specialistului acaparează limbajul cu care el frecventează lumea. Totul poate fi metaforizat și „tradus” în schemele de gândire și de rostire pe care le propune domeniul lui, ceea ce face ca restul lumii, adică tot ce iese din expertiza lui, să se transforme într-o metaforă a expertizei. Pus în fața unor probleme critice, specialistul va căuta soluția în limbajul, în termenii și în procedeele logice specifice domeniului în care are autoritate: biologul biologizează lumea, matematicianul o matematizează, programatorul o algoritmează. Epistemologia domeniului populează și configurează epistemologia privată, iar conștiința subiectivă se extinde exact cât îi permite bagajul conceptual pe care îl patronează (sau de care este patronat). În acest climat, urgența descoperirii sinelui pare grav periclitată.

c. Individul

Specialistul e un competent incompetent, ceea ce îl ridică, oricum, peste incompetentul incompetent. Specializarea este o mișcare spontană care sprijină supraviețuirea socială și financiară. Pentru a atinge specializarea, Daseinul trece printr-un efort de intenție și de atenție. El face un pact cu un sine trecut și demarează un proces conștient și costisitor în vederea adaptării care îi garantează supraviețuirea. Altfel spus, el cedează timp, câștigă o formă mentală și obține mai mult timp pentru a-l reinvesti. În tot cazul, se deschid mici ferestre temporale în care conștiința, doar parțial fericită prin stăpânirea și supunerea unor noțiuni rentabile, cade pradă plictiselii, flecăreliei și Angstului. Orice specializare își exilează intermitent locatarii. Acum, conștiința obosită de efort începe să tatoneze întrebările fundamentale ale vieții - întrebări atât de covârșitoare și de anxiogene încât forțează sau amânărea, sau un răspuns parțial. O mostră a acestei mișcări e faptul că majoritatea biologilor văd viața în termenii unui accident al imanenței sau că unii dintre programatori au certitudinea existenței într-o simulare. Răspunsurile sunt aici dogmatice, iar argumentele constau în analogii și metafore din interiorul specializării.

Cu toate acestea specializarea este un rău necesar. Dincolo de solicitările ei adaptogene, dincolo de raptul de timp pe care îl provoacă, specializarea obligă la un efort de deformare care este, prin urmare, formator. Specialistul pierde puritate, dar câștigă un

framework și un scop. El se pune astfel în slujba unui sector din diviziunea muncii pe care îl realizează pe parcurs ce îl descoperă astfel încât să obțină rezultate relevante altor specialiști. El examinează straturi particulare ale Ființei, le interoghează structura și implicațiile, deprinde un limbaj care îi permite să facă inferențe și își consacra ființarea, deci mintea și facultățile volitive, unui anumit sector de care era, de fapt, nevoie. Specialistul ascultă, de fapt, de două exigențe: de cea a relevanței și de cea a inovației. Specializarea care nu urmărește să spună (sau să facă) ceva relevant în cadrul unui domeniu cu greu poate fi numită specializare, iar pentru a fi relevant trebuie ori să descoperi, ori să re-descoperi. În tot acest efort, specialistul se individuează fiindcă e obligat să-și transceandă sinele și să se sacrifice în virtutea unui scop. Resursa fundamentală a investiției lui este timpul, pe care îl declină în funcție de capriciile materiei realității cu care își confruntă forma. Prezența într-un sector îngust îl face pe specialist stăpânul detaliului care modifică întregul. Modificând întregul, specialistul se întregește pe sine. El devine in-divid, celulă necesară.

Specialistul ultim rămâne sintetizatorul – cel care se specializează în toate specializările. El poate reconstrui, pentru ceilalți, imaginea întregului organism.

Imagine: Ferdinand Hodler – “The Shoemaker” (1878); Sursa: Wikimedia Commons